

Vergeten groente

Fred Janssen, Jan Dirk Imelman, Wilma Meijer & Piet van der Ploeg:
Onderwijs op koers houden – Een pedagogisch-didactisch kompas

Uitgeverij SWP, Amsterdam.
ISBN 9789085603771; 212 blz.
€ 22,95 (paperback)

Soms lijkt het alsof Nederland naast de bijna 18 miljoen voetbalcoaches ook bijna 18 miljoen onderwijsexperts heeft. Iedereen die zelf ooit onderwijs heeft ervaren, heeft een mening over het onderwijs. De vraag wat goed onderwijs is, is moeilijk te beantwoorden op basis van enkel die ervaring. Maar ook de 'echte' onderwijsexperts vinden het moeilijk om hier een gezamenlijk antwoord op te formuleren. En dat terwijl dat antwoord volgens de auteurs van *Onderwijs op koers houden* al gevormd is vanaf Comenius in de 16de eeuw. Het idee dat goed onderwijs zich richt op de algemene vorming van iedereen, is in de loop der jaren voortdurend geactualiseerd binnen de algemene pedagogiek. Een vakgebied dat volgens de auteurs in zijn geheel nauwelijks nog bestaat, maar waarvan stukjes zijn overgenomen in allerlei andere vakgebieden (bijvoorbeeld de empirische pedagogiek, psychologie, onderwijskunde en vakdidactiek). Deze versplintering heeft er volgens de auteurs dan ook aan bijgedragen dat we momenteel richtingloos zijn als het gaat over de vraag wat goed onderwijs is, omdat we het geheel uit het oog zijn verloren.

In het onmisbare tweede hoofdstuk van het boek leggen de auteurs de kern van wat goed onderwijs is uit aan de hand van het – dus al oude – concept van de pedagogisch-didactische driehoek. De driehoek vormt

zich tussen drie hoekpunten: de leraar (willen en kunnen), de leerling (willen en kunnen) en waardevolle inhoud. De zijden beschrijven de relaties tussen de hoekpunten, bijvoorbeeld de relatie tussen de leraar en de leerling. Van belang voor goed onderwijs is een evenwichtige verhouding van de zijden, evenals een bepaalde invulling van de hoekpunten, die de auteurs ook toelichten.

Als een noodzakelijke verrijking voor onderwijsexperts uit de genoemde versnipperde vakgebieden lichten de auteurs het normatieve beginsel dat ten grondslag ligt aan goed onderwijs, het bevorderen van mondigheid, uitgebreid toe. Het begrip mondigheid zou in het huidige tijdsgewricht weleens verkeerd geïnterpreteerd kunnen worden, daarom citeer ik hier de auteurs: 'Het onderwijs zou alle leerlingen in staat moeten stellen om in toenemende mate zelfstandig te denken en te handelen en daar ook verantwoordelijkheid voor te kunnen en willen nemen' (p. 21). Hieruit volgen vanzelfsprekend consequenties voor de inhoud van het onderwijs, met een bijzonder grote rol voor brede kennis, maar net zo goed voor de rol van de leraar en de leerling. Vanuit deze pedagogische driehoek komen de auteurs tot een formulering van voorwaarden voor goed onderwijs, die ze zien als kompas om het de broodnodige richting te geven. Vanuit het normatieve grondbeginsel (bevorderen van mondigheid)

en de pedagogische driehoek formuleren ze richtlijnen om enerzijds kritisch te kijken naar bestaande onderwijsvisies en -praktijken, en anderzijds suggesties te geven voor het verbeteren van deze bestaande visies en praktijken. Niet alleen leggen ze zo de vinger op de zere plek, maar het geeft ook richting.

Het vervolg van het boek legt in verschillende hoofdstukken (3, 4 en 5) eveneens de vinger op de zere plek, terwijl het in andere hoofdstukken meer verdieping en richting geeft. In hoofdstuk 6 en 7 geven de auteurs bijvoorbeeld vanuit de visie op algemene vorming duidelijke aanwijzingen voor didactiek en leerplanvorming. In hoofdstuk 8 wordt het nog praktischer, met voorbeelden en uitwerkingen op het niveau van lessen en lessenseries. Hoofdstuk 9 gaat over het beroep van leraar; ook daar zien we momenteel een grote versnippering van aspecten en taakgebieden, waardoor het zicht op het geheel ontbreekt en de aandacht voor de kern van het beroep vaak eenzijdig is. De auteurs opperen een hernieuwde (want gebaseerd op oude theorieën) zienswijze op het beroep van leraar, dat in de huidige complexiteit wel eens veel steun zou kunnen geven aan leerkrachten en de ervaren werkdruk zou kunnen verminderen. Het boek sluit af met een uiteenzetting en onderbouwing van het antwoord op de vraag wat het fundament en het doel van

onderwijs en leren eigenlijk is. Dit tiende en laatste hoofdstuk is filosofisch-pedagogisch van aard en geeft een mooie samenvatting van de pedagogische grondslagen van het onderwijs.

Onderwijs op koers houden is om vele redenen een belangrijk boek. Het geeft opnieuw aandacht aan een vergeten theorie die in deze tijden wel eens een krachtig antwoord zou kunnen zijn op een groot aantal uitdagingen in het onderwijs en de maatschappij: de herwaardering van kennis, waarvan de auteurs heel mooi uitleggen dat die niet elitair is, maar juist egalitair, en niet statisch en gestold als waarheid, maar altijd in ontwikkeling. Ook de nadruk op het ontwikkelen van de wil en vaardigheid bij leerlingen om verantwoordelijk te zijn voor hun eigen ontwikkeling van zelfstandig denken en handelen (in het kader van hun ontwikkeling van mondigheid), en wat dat betekent voor de rol van leraar, is een belangrijke boodschap. Het boek onderbouwt en benadrukt dat goed onderwijs niet alleen voor het individu belangrijk is, maar ook voor de maatschappij. Het pedagogische grondslagenonderzoek is daarnaast waarschijnlijk een verrijking voor onderwijspsychologen en onderwijskundigen die dit niet vanzelfsprekend tegenkomen in hun studie of werk. Vanuit deze theorie kijken naar de vraagstukken waarmee ze zich bezighouden geeft mogelijk nieuwe inzichten. Voor beleidsmakers en leidinggevenden in het onderwijs

Onderwijs op koers

***houden is om
vele redenen een***

belangrijk boek

zal dit handvatten geven voor het creëren van een gemeenschappelijk beeld van wat goed onderwijs is, om vanuit die grondgedachte te werken en keuzes te maken. Ook zal het hun ideeën opleveren voor het verlagen van de werkdruk, het tegengaan van de versnippering van curricula et cetera.

In tijden waarin de individualisering hoogtij viert, de democratie onder druk staat, wetenschappelijke kennis soms als een mening wordt gezien, het lerarentekort steeds groter wordt en de werkdruk toeneemt, net als de zorgen over de kwaliteit van het onderwijs, is het zeer de moeite waard om kennis te nemen van dit boek. Het is theoretisch gefundeerd en geeft praktische uitwerkingen – als een soort vergeten groente die heel eiwitrijk is, goed bestand is tegen extreme weersveranderingen en ook nog eens veel CO₂ uit de lucht opneemt. Dat klinkt haast te mooi om waar te zijn; het is aan de lezer zelf om te oordelen wat er nog aan schort.

Lydia Schaap

*is senior onderzoeker aan het
lectoraat Organiseren van
Verandering in Onderwijs van de
Hogeschool Utrecht*